ఇంతలో వుంది!

నా జీవితంలో అనేక దుర్దినాలు. కాని అవేవీ ఇప్పుడు నాకు జ్ఞాపకంరావు. జ్ఞాపకం వచ్చినా నన్ను బాధించవు. నేను దూరదేశంలో ఉండి జేబులో కానీ లేక పస్తుండిన రోజు జ్ఞాపకం వచ్చినా నా కిప్పుడు నవ్వేవస్తుంది కాని మరొకటి జరగదు. కాని నేను ఉద్యోగం సంపాదించిన రోజు— ఉద్యోగం సంపాదించిన రోజుకూడ కాదు, నా మొదటి నెల జీతం వచ్చిన రోజు — జ్ఞాపకంవస్తే పశ్చాత్తాపమూ, విచారమూ, భయమూ కలుగుతుంది.

ఆనాడు నేను జీవితంలో కల్లా ప్రియతమమయిన నా భార్య స్నేహాన్ని పోగొట్టుకోవటం మొదలు పెట్టాను. నా కళ్ళ ఎదుట, నేను నిస్సహాయుణ్ణి అయి చూస్తుండగా, నాకు పంచప్రాణాలుగా వుంటూవచ్చిన నా సీత నాకు పరమ శత్రువుగా మారిపోయింది. ఇప్పటికి కూడా నే నాశ్చర్యపడేది దేనికంటే నా వల్ల జరిగిన పొరపాటేమిటో, సీత అట్లా మారకుండా వుంటానికి నేను ఏంచేసి వుండవలసిందో నాకు తెలియలేదు— ఇప్పటికి అప్పటికీ! ఈ క్షణాన కాలచక్రం ఎనిమిది సంవత్సరాలు వెనక్కువెళ్ళి తిరిగి ఆ రోజు వచ్చినట్టయితే నేను ఎట్లా ప్రవర్తించాలో తెలుసుకో లేని స్థితిలో వున్నాను. నేనైనా మందమతిని కాను. నా కంటె మేధావులు ఇంకా చాలామంది వుండివుంటారు. నాకు విప్పరాని చిక్కుగావున్నది వారి చేతుల్లో ఇట్టే విడిపోవచ్చు ననే విశ్వాసంతో నా అనుభవం ఈ రూపంగా లోకానికి తెలియజేస్తున్నాను.

నాకా వుద్యోగం దొరికేవరకూ మే మిద్దరమూ— నేను నా సీతా— ఎంత అన్యోన్యంగా వుండే వాళ్ళం! నాకు సీత ఒక పెద్ద ఆనందకరమైన అనుభవం. సీత కాపరానికి వచ్చేనాటికి నాకు స్త్రీ వాంఛ స్పష్టంగా అనుభవంలోకి రాలేదు. కామమనేది ఎట్లావుంటుందో తెలుసుకోదగిన వయస్సుకాని, అనుభవంకాని, జ్ఞానంకాని నా కప్పటికింకా లేవు. సీతే మొదటిసారి నాలో కామం అనేదాన్ని రగిల్చింది. దాన్ని మళ్లా శమింపచేస్తూ వచ్చింది. నేను సీతవల్ల ఎంత సుఖపడేవాణ్నో సీత కూడా నా వల్ల అంత సుఖపడేదని కూడా నేను నా మనస్సును సర్దిపుచ్చుక సీతవల్ల నేను పొందుతూ వచ్చిన సుఖానికంతకూ ఆమెకు ఎంతో కృతజ్ఞుణ్ణి అయి వుండేవాణ్ణి.

మా అన్యోన్యత అంతటితో ఆగలేదు. సుగంధం ఒకచోట వుంచితే క్రమంగా ఇల్లంతా వరించినట్టు మా అన్యోన్యత మా దైనిక జీవితాన్నంతా ఆవరించింది. కామం

నాకు అనుభవంలో వుండి వుండనట్టే నాకింకా అనేక విషయాలు అనుభవం లేదన్న సంగతి సీత క్రమంగా బయట పెట్టింది. నాకు మాత్రప్రేమ కూడా తెలి యదు. నాకు మంచి స్నేహితులెవరూ లేరు. తల్లీ, స్నేహితులూ, పరిచారకులూ వుంటే ఎట్లా వుంటుందో నాకు సీత చూపింది. ఇంకొకరిచేత "అయ్యో, పాపం!" అనిపించుకోవటమనేది లేక, ప్రతిదానికి నాకు నేనే సంపూర్ణంగా బాధ్యుణ్ని అవుతూ, నాకు నేనే సహాయుణ్నిగా వుంటూవచ్చిన నాకు కొత్తలో సీత ప్రతిదానికీ అడ్డం వస్తున్నట్టుండేది. కాని క్రమంగా ఆ భావం పోయింది. అనేక విషయాల్లో నేను సీత సానుభూతీ, సలహా కోరటమేకాక, మరికొన్ని పనులు సంపూర్ణంగా సీత బాధ్యత మీద సీతకే వదిలి వెయ్యటం నాకు లాభకరమూ సుఖకరమూ అనికూడా నేర్చు కున్నాను.

మధ్య మధ్య నన్నొక్క ఆలోచన బాధిస్తూ వుండేది. సీత నాకు ప్రతి క్షణమూ ఏదో రూపంగా— అనేక వందల స్వల్పవిషయాలలో— ఇంత ఆనందం కలుగజేస్తున్నది; నే నామెకు తిరిగి ఏమి ఇస్తున్నాను? సీత ఇన్ని విధాల నాసుఖం గుర్తించగలదు; సీత కంటె నేను నాలుగేళ్ళు పెద్ద అయి ఉండి కూడా— నాకు పంధొమ్మిదో ఏడు, సీతకు పదిహేనో ఏడు ప్రవేశించింది — నేను సీత సుఖం ఏమిటో ఏమీ తెలియని స్థితిలో వుండటానికి కారణ మేమిటి ? ఎప్పుడన్నా సీతకు పూలు తెచ్చిపెట్టటమూ కాఫీహోటలునించి తినుబండారాలు తీసుకురావటమూ తప్ప నే నామెకు చెయ్యగలది ఏమీ కనిపించకపోయింది—సీత వెర్రిగా, అదివరకు ఎన్నడూ ఎవరినీ ప్రేమించనట్టు, ప్రేమించటం తప్ప !

ఇట్లా కాలం వెళ్ళుతూండగా అకస్మాత్తుగా మా నాన్న చనిపోవటంతో నా దారిద్ర్యం బయటపడ్డది. అప్పటికి నేను బి. ఏ. పూర్తి చేశాను కాని ఇంకా ఉద్యోగంలో ప్రవేశించలేదు. మా యిల్లు తప్ప మిగతా ఆస్తి యావత్తూ అప్పు వాళ్ళ పాలయింది. మా నాన్న తన జీవితాన్ని రెండువేలకు భీమా చెయ్యకపోతే ఆ యిల్లు కూడా పోవలసిందే. ఈ స్థితిలో నేను అకస్మాత్తుగా నా తిండికీ గుడ్డకూ నా భార్యమీద ఆధారపడవలసి వచ్చింది.

నా భార్యకు కూడా తల్లి చిన్నతనంలోనే గతించటంవల్ల నా పెళ్ళి అయిన కొద్దికాలానికే సీత మాతృవతల్లి చనిపోగానే ఆవిడగారి తాలూకు ఆస్తి పద్నాలు గెకరాల యీనాం మాగాణి భూమి సీతకు సంక్రమించింది. మే మిద్దరమూ అన్యో న్యంగా కాపరం చేస్తూ ఉండటం చూసి సహించలేనివాళ్ళు, "మగవాడు ఆడదాని అడుగులకు మడుగులొత్తితే కాపరం గుంభనగా వుండకేంజేస్తుంది? పద్నాలు గెకరాలు వెంట తెచ్చిన పెళ్ళాన్ని బాగా చూడక ఏంచేస్తాడు?" అని అనేవాళ్ళు. ఇది నా చెవిన పడ్డప్పుడు నా కెంతో కష్టంవేసింది. ఈ సంగతి సీతతో అంటే నన్ను ఆ పదిహేనేళ్ళ వెళ్ళని పిల్ల ఎంతబాగా ఓదార్చిందో నాకే తెలుసు—"ఎంత ఓర్చలేని వాళ్ళంటారండీ!.... నా డబ్బు వచ్చి మీ ఒళ్లోపడినట్టు ! మీరు, పాపం,

శానొత్తు ఒకదమ్మిడీ అయినా తిన్నట్టు! నల్లి పూసలకు కూడా మీరే నాకు ఖర్చు పెట్టినట్టు!" ఈ మాటలు — లోకజ్ఞానం లేని అమాయకురాలు అన్న ఈ నిష్కపట వాక్యాలు — నా చెవిలో ఈ నాటికికూడా మోగుతూ ఉంటై!

ఇంకేం? సీత ఈ మాటలని సంవత్సరమయినా వెళ్ళక పూర్వమే నన్ను నా సీత పోషించటం మొదలు పెట్టింది. మా మామగారికి ఏర్పాటు ఎంతమాత్రమూ రుచించలేదు. సీత ఆయన్ను నానా మాటలూ అన్నది. సీతకు తల్లి పోయినప్పటి నించీ తండ్రి దగ్గిర చాలా చనువూ స్వతంత్రమూనూ. తన కెంత యిష్టం లేక పోయినా ఆయన కుమార్తె ఇష్టప్రకారం చెయ్యవలసినవాడయినాడు.

మా యిద్దరికీ ఇది ఒక నూతన బంధం అయింది. ఇప్పటి సాంఘిక పరిస్థితుల్లో మగవాణ్ణీ ఆడదాన్నీ త్రాసులో తూస్తే మగవాడివైపు మొగ్గు చాలా జాస్తిగా ఉంటుంది. విద్యా జ్ఞానమూ, బలమూ, అవకాశమూ మొదలైనవన్నీ మగవాడి వైపే ఉన్నై. సాంఘికాచారాలు ఈ తేడాను తగ్గించటానికి బదులు మరింతచేసినై. కాని ప్రత్యేకించి మా దాంపత్య విషయంలో మొదటినుంచీ ఈ తేడా దాదాపు ఏమీ లేకుండా వచ్చింది. దానికి మా యిద్దరి అన్యోన్యతా, లోకజ్ఞానం లోపించటమూ కూడా సహాయపడినై. అప్పటికీ ఇంకా నావైపు మొగ్గు జాస్తి అయి వుంటే నా దరిద్ర్యం వచ్చి దాన్ని సరిచేసింది.

సరిచేసిందని ఇప్పుడంటున్నాను. సీతవైపే మొగ్గు జాస్తి అయిందని నేను నా అంతరాత్మలో భావించి వుండాలి.

నేను అమిత గర్విని దురభిమానినీ అని చెప్పలేదింకా. అనేక సంవత్సరాలు ఎవరి ప్రాపకమూ లేకుండా జీవించినవాణ్ణి కావటంవల్లి ఆ దుర్గుణాలు నాకబ్బి ఉండవచ్చును. లేక మా అమ్మ పోలిక నాకు వచ్చి ఉండవచ్చును. ఆవిడ అమిత అభిమాని అని చెప్పుకునేవారు— చనిపోయిన మనిషిని దురభిమాని అనటం ఇష్టం లేకనేమో!

నా భార్య ఆస్తిమీద జీవించటం నా అభిమానానికి గొడ్డలిపెట్టే. కాని అక్కడ నాకు సీత మీదకల ప్రేమ నా గర్వాన్ని అణిచివేసింది. అదే సీతకాక మరొకరై ఉండినా, సీతకు నాకూ అంతస్నేహం లేకపోయినా నేనా ఏర్పాటుకు ప్రాణం పోయినా అంగీకరించి ఉండను. సీత తూకం నా తూకంకంటె జాస్తి అయిందన్న ఆలోచన నా అంతరాత్మలో ఉండనే ఉంది కనుక, ప్రేమ నా గర్వాన్ని జయించగానే— అంటే ఈ ఏర్పాటుకు నేను తల ఒగ్గిన మరుక్షణంనుంచీ— నేను సీతకు భృత్యుడల్లే ప్రవర్తించసాగాను. అన్ని ఆలోచనల్లోనూ సీతది పైచెయ్యి కానిచ్చాను. సీతను నాకంటె ఉత్కృష్టతరమైన వ్యక్తిని చూసినట్టే చూసేవాణ్ణి. నా జడ్జిమెంటు— నా స్వతంత్రబుద్ధి—వినియోగించటం పూర్తిగా మానేశాను. ఇంటి యాజమాన్యం సీత చేతిలోకి పూర్తిగా వెళ్ళనిచ్చాను. ఆడపనులు చెయ్యటంలో ఎంత నిధి అయినా సీత మగ పెత్తనం నెత్తిన వేసుకుని చిన్న చిన్న పొరపాట్లు

చెయ్యటం ప్రారంభించింది— అనుభవం లేని నేనే పట్టగలిగినవి. కాని నేను సీత తప్పులు దిద్దేవాణ్ణికాను. నా కళ్ళకవి తప్పులుగా కూడా కనపడేవికావు !

ఇదంతా ఒక విధంగా చూస్తే నేను నా వ్యక్తిత్వాన్ని పోగొట్టుకోవటమే. కాని దానికి నాకేమీ అభ్యంతరం లేకపోయింది. నాకు సీతమీదగల ప్రేమ నా స్వాభిమానం నెత్తిన కూర్చోకపోతే నేను నా వ్యక్తిత్వాన్ని అంత సులభంగా విసర్జించేవాణ్ణి కానేమో కాని, అభిమానం ఎప్పుడయితే తల ఎత్తలేక పోయిందో అప్పుడు సీతమీది నా ప్రేమా అభిమానమూ ఏక ఛత్రాధిపత్యం వహించినై.

నా సహజగర్వం తాత్కాలికంగా ఓడిపోయినా ఓటమికి అంగీకరించలేదని తోస్తుంది. నా ప్రేమ చాటున పడిపోయి కూడా అది అదృశ్యంగా పనిచేస్తూ ఉండి ఉండాలి. "దబ్బున ఉద్యోగం సంపాదించు. ఇట్లా భార్యమీద పడి ఎంత కాలం జీవిస్తావు ?" అనేది నాగర్వం, అదను కనిపెట్టి. దాని ప్రేరణకు నా మనస్సు కలతపడటం ప్రారంభించగానే, నా ప్రేమ నన్ను నానా చివాట్లూ పెట్టేది:

"నీ మగదుర్బుద్ధి పోనివ్వలేదు. సీతను నీ కంటె ఎక్కువగా చూడవలసి రావటం నీకు కష్టంగా ఉంది. ఆమెకు రుణపడితే ఆమెకు నువు పయిచెయ్యిగా ఉండలేవనేగా నీ దిగులు ! తన సొత్తు నువు తింటున్నావన్న దిగులు సీతకులేదని నువ్వెరగవా ? సీత నీ విషయం తండ్రితో పోట్లాడటం నువు కళ్ళారా చూడ లేదా ?" అనేది నా ప్రేమ. అప్పుడు మళ్ళా మనస్సు కుదుట పడేది.

కాని నా గర్వం మళ్ళా సమయం చూచి, "ఓరి మూర్ఖుడా ! నిన్ను ఒక సంవత్సరం మేపటానికి సీత ఉబలాట పడవచ్చు. పది సంవత్సరాలు కూడా మేప వచ్చు. శాశ్వతంగా నిన్ను భరించటంవల్ల మీ ఇద్దరి ప్రేమకూ ఎంత అపాయం ఉందో ఆలోచించు !" అనేది. వెంటనే కోటు తొడుక్కుని ఎవరినన్నా చూసిరావ టానికి బయలుదేరేవాణ్ణి !

నా ఉద్యోగ ప్రయత్నం ప్రత్యేకంగా ఒక కథగా రాయవలసిన విషయం. మొదట మొదట ఉద్యోగం దొరకటం నాకొక కష్టమైనదాన్లో జత కాదనే అహంకారంతో ఉండేవాణ్ణి. చిన్న చిన్న ఉద్యోగాల్లో శాశ్వతంగా బతకటం నాకే ఇష్టం లేదు కాని వాటికి నేను పాల్పడితే ఏ వంక పెట్టి నా కివ్వమంటారు ? మంచి ఉద్యోగం వచ్చినప్పుడే చేతాంలే, ఇతరుల మాదిరిగా మనం తక్కువ జీతాలకు, చిన్న ఉద్యోగాలలో ప్రవేశించవలసిన అగత్యమేమిటనుకునే కాలం వెళ్ళిపోయింది. చిన్న ఉద్యోగమో చచ్చు ఉద్యోగమో వెంటనే సంపాదించి తీరాలి. కాని చింత చచ్చినా పులుపు చావక ఉద్యోగం రాకేం చేస్తుంది లెమ్మని చాలా నిర్లక్ష్యంగా ఉంటూ, నాకా ఉద్యోగాలివ్వదగిన వాళ్ళతో ఆకాశం నుంచి దిగివచ్చిన వాడల్లే మాట్లాడేవాణ్ణి.

ఆరునెలలు ప్రయత్నంచేసినా నాకొక 30 రూపాయల ఉద్యోగం దొరక లేదు. ఉద్యోగంకోసం నేను తమను ఆశ్రయించానన్న కారణం ఆధారం చేసు

షని ఉద్యోగం ఇచ్చేవాళ్ళు నాతో అమిత అమర్యాదగా, వీధి బడిపంతులు తన షిద్యార్థులతో మాట్లాడే ధోరణిలో సంభాషించసాగారు. కొంత కాలంవరకూ, "ఛీ ! ఇటువంటి వెధవలకింద ఉద్యోగం చేసేదేమిటి ? అయినా ఇదేమంత గొప్ప ఉద్యోగమని!" అని నన్ను నేను సముదాయించుకునే వాణ్ణి. కాని క్రమేణా నా గర్వం గాయపడసాగింది. ఉద్యోగాలిచ్చే వాళ్ళంతా నా మీద కచ్చపట్టారా? లేక నేను ఎంత పచ్చు ఉద్యోగానికి కూడా అర్హుణ్ణికానా ? అందరూ నామీద పగపట్టారని నన్ను నేనే సమ్మించుకోలేక పోయినాను. ఇక మిగిలిన అనుమానం నా గర్వాన్ని దాని ద్వారా నా మనస్సునూ దహించసాగింది. ఆ పరిస్థితులలో సీత నన్ను ఎన్నో విధాల అనునయించకపోతే ఏమయి ఉండేవాణ్ణో ?....తప్పక బాగుపడి ఉండే వాణ్ణేమో !

కాని సీత గాయపడిన నా మనస్సుకు చక్కగా శైత్యోపచారం చేసింది. వాళ్ళంతా వెధవలన్నది. వాళ్ళు నా తెలివితేటలు కనుక్కోలేరన్నది. "పోనివ్వండి, వెధవ ఉద్యోగం. ఈ కాని ఉద్యోగాల కోసం ఎందుకు హైరాన పడతారు ? మనకు సుఖంగా జరిగి పోవడం లేదా?" అన్నది సీత.

"కాదు, సీతా ! నేను, పాపం, నీకేమీ పెటకపోగా, నీ సొమ్ముతింటూ కూర్చోటమేమిటి? రేపు పిల్లలు పుటుకొస్తారు. అప్పుడింత హాయిగా వెళుతుందా?" అన్నాను.

సీత చిన్నబుచ్చుకుని, "మీరట్లా అంటే నాకు కష్టంగా ఉంటుందండీ ! నా దబ్బేమిటి ? నాకటువంటి భేదాలు లేవు ! అంతగా అయితే పిల్లలు పుట్టిన తరువాత ఉద్యోగం కోసం తిరుగుదురు గానిలెండి !" అన్నది.

"కాదు సీతా ! నాకెందుకు ఉద్యోగం దొరకదో చూడాలి. ఆత్మగౌరవం కోసమైనా నేను ఉద్యోగం సంపాదించి తీరాలి," అన్నాను.

సంపాదించి తీరాను కూడానూ !— కాని నాతెలివివల్ల కాదు, చిన్నప్పుడు మా యింట్లో వారాలు చేసుకుతింటూ, నలుగురు పెద్దమనుష్యుల సహాయంవల్ల ఇంతకు ముందే మంచి ఉద్యోగం సంపాదించిన ఒకడిదయవల్ల. మా ఊళ్ళో కొత్తగా స్థాపించిన బాంకుకు అతను సెక్రెటరీగా ఉంటున్నాడు. అతనంటే అందరికీ అభిమానం— ప్రెసిడెంటుగారికి మరీనూ. అతని శిఫార్సువల్ల నాకు కూడా అందులోనే అరవై అయిదు రూపాయల ఉద్యోగం లభించింది.

ఆనాడు నాలో కలిగిన మార్పు వర్ణనాతీతం. కొంతకాలంనించీ వాయు ప్రచారం ఎరగని వాణ్ణి బయటికి తెచ్చినప్పుడు వాడి ఊపిరితిత్తులకు కలిగే సంతోషం నాకు కలిగింది. అయితే నా విషయంలో ప్రత్యేకత ఏమిటంటే అదివరకల్లా నాకు పూరిగా ఊపిరి సలపటం లేదని నేను ఈ క్షణానే గుర్తించాను. విరిగిన వెన్నెముక సరి అయినట్టు కూడా అయింది నాకు. ఆదివరకల్లా నా వ్యక్తిత్వాన్ని భోషాణంలో పెట్టి తాళంవేసి ఉంచుతూ వచ్చానని, కూడా వ్యాకిప్పుడే, తెలిసివచ్చింది.

ఇకనించీ నేను సీతతో సమానంగా తూగగలనని ధైర్యం వచ్చేసింది. ఇక మా ఇద్దరి అన్యోన్యతకూ నా దారిద్ర్యం అడ్డం వస్తుందని భయంలేదు. నేను ఉద్యోగం సంపాదించలేనివాణ్ణి అవుతానేమో అన్న దిగులుకూడా పోయింది. నా జీవితంలో అదొక పర్వదినంగా కనిపించింది.

ఆనాటి ఉత్సాహంలో నేను ఉద్యోగం సంపాదించినందుకు సీత పొంగి పొర్ల లేదన్న విషయం కూడా నేను గమనించలేదు. నా ఉద్యోగం సీతలో కలిగించిన మార్పు నేను సరిగా గమనించలేదు. ఆ మార్పు అర్థం చేసుకోవటం అసలేలేదు. పగలల్లా ఆఫీసులో గడిపివచ్చి సీత ఉత్సాహంగా లేకపోవటానికి నా ఉద్యోగమే కారణమని నేనెట్లా ఊహించగలను ? నేను ఇంట్లోలేని సమయంలో ఏం జరిగినా జరిగి ఉండవచ్చును — అల్ప విషయాలు ! కొంపకూలి సీతమీద పడ్డదన్నంత అనుమానం నాకు కలగటానికి తగినంత మార్పు మాత్రం సీతలో కలగలేదు.

ఆఖరుకు నాకు జీతంవచ్చిన నాడు పాపం పండి బద్దలయింది! నేను ఆఫీసులో జీతం తీసుకుని నేరుగా బజారుకువెళ్ళి రెండు కోట్లకూ నాలుగు చొక్కాలకూ గుడ్డ తీసుకుని టెయిలరుకిచ్చి, నాకు కొన్ని ధోవతులూ, సీతకు రెండు చీరలూ, రెవిక గుడ్డలూ తీసుకుని ఇంటికి వచ్చాను. అవిచూసి సీత మొహం వికసించటంచూసి ఆనందింతామని! నా మొహాన అదివరకే చిరునవ్వు మొలకెత్తి ఉంది. ఏమీ మాట్లాడ కుండా, మొహాన ఎటువంటి వికారమూ లేకుండా సీత నా చేతిలోంచి గుడ్డలూ, నమూనాలూ తీసుకుని వాటిని దీర్ఘంగా పరీక్షించసాగింది. నాకు కలిగిన ఆశ్చ ర్యంలో నా చిరునవ్వు మాయమై ఉంటుంది. గడిచిన నెల రోజులకుగాను నేను సీత మొహాన్ని పరిశీలనగా చూడటం అదే మొదటిసారి.

సీత పరీక్ష ఎంతకూ పూర్తి కాలేదు. ఆ గుడ్డల హృదయాలు పగలదీసి వాటి పాతకం యావత్తూ అర్థం చేసుకోదలచుకున్నట్టు కనిపించింది సీత. ఆమె నోటివెంట ఇంకా ఏమీ రాక పూర్వమే నాకు అవమానం కలిగినట్టయింది. కనీసం నా ఉత్సాహమైనా విరిగిపోయింది.

"ఎట్లా ఉన్నై గుడ్డలు ?" అన్నాను. నాకు కలగటం ప్రారంభించిన నిరు త్సాహం నా గొంతులో కనిపించకుండా ఉండాలని వ్యర్థప్రయత్నం చేస్తూ.

"బాగానే ఉన్నై. ఈ కోటుగుడ్డ పరుపులు కుట్టటానికి బాగా పనికి వస్తుం దేమో, ఈ చొక్కా గుడ్డలు దిళ్ళు కుట్టటానికి, ఈ రెవిక గుడ్డలు గలీబులకూ ! ఈ చీరలోనే ఉదారంగు పోగుంటే ఇంకా బాగుండేది. మీ ధోవతులు కూడా ఒక్క ఉతుక్కే దాళ్ళుపడి పొయ్యేటట్టున్నై," అన్నది సీత - పరిహాసంగా కూడా కాదు. నిర్వికారంగా ! పిల్లవాడి జ్ఞానాన్ని పరీక్షాధికారి తనిఖీ చేస్తున్నట్టు ! తన మాటలవల్ల నాకు కలిగే బాధ తన్ను ఏ మాత్రమూ బాధించనట్టు !

నేను లోలోపల మండ సాగాను.

"అయితే ఈ గుడ్డల్లో సువు ఒకటైనా పాసు చెయ్యలేదన్నమాట!" అన్నాను వణకుతున్న గొంతుతో, నా ఉద్రేకాన్ని అణిచి పెట్టాలని ప్రయత్నమైనా చెయ్యకుండా.

"పోనివ్వండి. ఇప్పుడేం చేస్తారు? .... పోనీ నాతో ముందుగా మాట మాత్రం చెబితే ఏం?"

"ఇప్పుడు మించిపోయిందేమీలేదు. ఆ చీరలు తిరిగి పుచ్చుకుంటాడు," అన్నాను.

"అయితే ఇవి మంచివి ఉంటే తీసుకురండి!"

నేనా చీరలు తీసుకు వెళ్ళి షాపులో ఇచ్చి వట్టిచేతులతో ఇంటికి తిరిగివచ్చాను. సీత నేనేమీ తీసుకురాలేదని గమనించింది, కాని వెంటనే నన్నేమీ అడగలేదు. ఆ విషయం నేను గమనించాను.

ఎప్పుడో నేను భోజనం చేస్తుండగా సీత "మీరేమి తిరిగి తీసుకురాలేదల్లే ఉందే" అన్నది. సీత దేన్ని గురించి మాట్లాడుతున్నదో నాకర్థం కానట్టు నటించాను కాస్సేపు. ఆఖరుకు "నీకు నచ్చే చీరెలు బజార్లోలేవు. ఉన్నా నేను గుర్తించలేకపోయినాను." అన్నాను. ఆ మాటమీద సీత ఏమీ వ్యాఖ్యానం చెయ్యలేదు.

ఆ రాత్రి నాకు నిద్రపట్టలేదు. నా మనస్సు చాలా కలత పడ్డది. నా బుద్ధి సన్నిపాత రోగి మనసల్లే ఒక్కసారే పరిపరి విధాల వెళ్ళింది. దానికొక దోవా డొంకా లేదు. కాని నేనా రోజు తేల్చుకున్నదిదీ:

సీత సొమ్ము కొంతకాలం తినటం చాలా బుద్ధితక్కువ పనిగా పరిణమించింది. ఆ రోజుల్లో నేను తప్పనిసరిగా కొంత వినయ విధేయతలూ కృతజ్ఞతా సీతకు చూపి ఉండాలి. నా వ్యక్తిత్వమూ నా అభిరుచులూ సీత వ్యక్తిత్వానికీ అభిరుచులకూ దాస్యంచేసి ఉండాలి. తిరిగి ఆ వ్యక్తిత్వాన్నీ అభిరుచులనూ నేను వ్యక్తపరచ దగిన పరిస్థితులు కలగటం సీతకు రుచించలేదు. నా వ్యక్తిత్వంమీదా అధికారం చలాయించటానికి వాటిని శాసించటానికీ అలవాటు పడిన సీత "మాటమాత్రం నాతో ముందుగా చెబితే ఏం?" అనక ఏం జేస్తుందీ ? సీత నాకు చూపిస్తూ వచ్చిన ప్రేమ కూడా ఇప్పుడు సంశయాస్పదంగానే కనిపించింది. అది మనం విశ్వాసంగా ఉండే మన కుక్కమీద చూపే ప్రేమ. సీత నాకు చూపిన సానుభూతి కూడా అటువంటిదే. నాకు ఉద్యోగం దొరికిన మర్నాడు నేను తనకు బానిసగా ఉండటం మానేస్తానని సీతకు తెలుసు. అందుకనే ఉద్యోగం రానందుకు నన్ను దిగులు పడనిచ్చేది కాదు సీత. నేను ఉద్యోగ ప్రయత్నం చెయ్యకుండా ఉండాలని సీత ఎంత ప్రయత్నం చేస్తూ వచ్చిందో నాకిప్పుడు తెలిసింది. "కాని ఉద్యోగాల కోసం ఎందుకు తిరుగుతారులెస్తురూ, కాళ్ళుపడిపొయ్యేట్టు!" అని ఎన్నిసార్లో అంది సీత.... నెలకు ఏ పాతిక రూపాయలో వ్యయంచేసి— నా సొంత ఖర్చు అంతకంటే ఉండదు—సీత నా ఆత్మను కొనాలని చూసిందన్నమాట!

ఈ విధంగా ఆలోచించుకుపోతే సీతకు నాకూ ఉంటూ వచ్చిన అన్యోన్యత యావత్తూ నా బానిసత్వంగానూ, సీత నిరంకుశత్వంగానూ, సీత నామీద చూపిన ప్రేమ యావత్తూ కుట్రగానూ, నేను సీతమీద చూపిన ప్రేమ గుడ్డితనంగానూ కనబడసాగింది. నా రక్తం ఉడికిపోయింది. నా అభిమానానికి అంత దెబ్బ యెన్నడూ తగలలేదు!

ఆనాటినించీ నాకూ సీతకూ మధ్య ఒక అగాధం ఏర్పడి అభివృద్ధి కాసాగింది. మనిషికీ మనిషికీ ఉండే తేడాలు వారి అన్యోన్యతను బాధించకుండా చెయ్యగలిగినది సానుభూతి. సీతయందు నాకూ నాయందు సీతకూ సానుభూతి ఎప్పుడైతే అంతరించిందో, ఆ క్షణం నించీ మేమిద్దరమూ ఒకరొన్నొకరం ప్రతిఘటించ సాగాం. నా అభిప్రాయాలను సీత తృణీకరించితే నాకు సీతమీద నైతికంగా ఉన్న హక్కునంతా వినియోగపరిచి నేను సీతను శాసించసాగాను. చివరకు కూరగాయల దగ్గిరనించీ నాయిష్టమే చెల్లించుకుంటూ రాసాగాను. ఒక్క నా ఇష్టం చెల్లటమే కాదు సీత యిష్టం చెల్లకుండా కూడా చూడసాగాను. నన్ను ప్రతిఘటించటానికి అవగింజంత అవకాశం ఉంటే జారవిడవటం లేదు సీత. నాకెన్ని విధాల అసంతృప్తి కలిగించటానికి వీలుందో అన్ని విధాల అసంతృప్తి కలిగిస్తున్నది.

సీత తను ఓడిపోయిన సంగతి ఎందుకు గుర్తించకూడదూ ? తన పెత్తనం తీరిపోయిందనీ నా పెత్తనం ప్రారంభమయిందనీ ఆ మనిషి ఎందుకు తెలుసుకోరాదూ? ఇంకా నన్ను వశపరుచుకుందామని ఆశవుంది కాబోలు సీతకు ?- ఈ విధంగా అనుకుని నేను మరింత కాఠిన్యం అవలంబించటం మొదలు పెట్టాను. నా ప్రయత్నం సీతకువీ విధంగా ఊపిరి సలపకుండా చెయ్యాలని. కాని నా ప్రయత్నం ఏదో విషయంలో నిష్ఫలం అవుతూనే వస్తున్నది. అందువల్ల నా క్రౌర్యం అంతులేకుండా విజృంభించ సాగింది.

నే నప్పటికి చాలా అజ్ఞానిని - నేను తెలుసుకోలేక పోయినప్పటికీ, అందుకన్నే సీతను సొంతంగా జయించటం సంభవమనుకున్నాను. సంసారం ఒక వ్యక్తి యొక్క సంపూర్ణ శాసనంక్రింద సాగటం అసంభవం. అది రెండు కత్తుల ఒరకాదని నేను భ్రమపడ్డాను. ఆడదాని వంతు రాజ్యంలో మగవాడు అడుగుపెట్టి ఆడదాన్ని జయించటం అసంభవం. మగవాడి రాజ్యంలో మగవాణ్ణి ఆడది జయించటం కూడా అసంభవమే. ఎవరి పరిపాలనలో వారికి నేర్పు ఎంత అవసరమో స్వేచ్ఛ కూడా అంత అవసరం. సంసారానికి సంబంధించిన సమస్యలన్నీ ఈ రెంటిలోనూ ఏదో ఒకటి— లేక రెండూ— లోపించిన చోటనే బయలు దేరుతున్నై.

నా మటుకు నేను నా కిష్టమై సీతకు ఇష్టంకాని కూరలుగాచూసి ప్రతిరోజూ తీసుకురాగలను. కాని సీత తొమ్మిదిన్నరకో పదింటికో నాకు భోజనం చేసి పెట్టేట్టు చెయ్యటం ఎట్లా? ఒకరు ఒకపని చెయ్యకుండా చెయ్యవచ్చును కాని, చెయ్యటం ఇష్టం లేనప్పుడు చేయించటం ఎట్లా ?

నా గర్వమూ దురహంకారమూ నా మెదడును ముట్టడించి ఉండటంవల్ల నాకా మాత్రం తట్టలేదు. సీతను తిట్టటం మొదలు పెట్టాను. ఒకసారి నోటికి స్వేచ్ఛ ఇచ్చిన తరవాత అది చాలా దూరం వెళ్ళగలదు— నా నోరు వెళ్ళింది. నాకంటె నాగరికత కల మనిషి కావటం చేతనో, నా అంత గర్వి అయినప్పటికీ నా అంత దురహంకారి కాకపోవటం చేతనో, సీత నేను వెళ్ళినంత దూరం వెళ్ళక పోయినా కొంతవరకు నోటికి స్వేచ్ఛ ఇచ్చింది. నేను సీతను — కొట్టటం కూడా అలవాటు చేశాను.

మేము ఎంతదూరం వెళ్ళ వలసి ఉందో, మా పతనం ఎక్కడ అంతమై పోతుందో నేను ఊహించలేక పోయినాను. నిన్న నోటివెంట అనటానికి వెరిచిన మాటలు ఇవాళ ధైర్యంగా అనేస్తున్నాము. నిన్న చెయ్యటానికి వెరిచిన పనులు ఇవ్వాళ చేసేస్తున్నాము. సీత నేను కొంత కాలం తన డబ్బు తిన్న సంగతి తరుచు ఎత్తుతూ ఉండేది. తన డబ్బు ! "నాకటువంటి భేదాలులేవు?" అన్న సీత నోటివెంట ఆమాట !

మేమిట్లా ఎందుకు తలపడ్డామో కూడా మరిచిపోయినాం. ఒకరి నొకరం హింసించుకోవటంవల్ల మాకేమైనా తృప్తికలుగుతున్నదా అని కూడా మేం ఆలోచించుకోలేదు. అంత ఆలోచించడానికి మాకు వ్యవధానంలేదు, ఓపికాలేదు.

మధ్య మధ్య నేను సీతకు ఉపన్యాసాలిచ్చే వాణ్ని: "నాకు ఆడవాళ్ళను తిట్టటమూ, కొట్టటమూ అంటే ఎంత అసహ్యమో ఆ పరమాత్ముడికి తెలుసు. నాచేత ఈపాడు పనులు కూడా చేయిస్తున్నావు నువ్వు ! .. ..." అట్లా అంటే నా అంతరాత్మ తృప్తిపడేది—నేను నిజంగా ఏ పాపమూ ఎరగను, తప్పంత సీతదేనని. నా మాదిరిగా పాశ్చాత్య సారస్వతం చదవని సీతకు అటువంటి ఉపన్యాసాలు చేసే శక్తిలేదు.

అప్పుడప్పుడూ నాకు కాస్త జ్ఞానోదయం కలిగి నిజమైన పశ్చాత్తాపం కలిగేది— నా ఒక్కడి తరపునా అనుకునేరు; కాదు, మా ఇద్దరి తరపునా. మేం ఒకప్పుడు— ఎంతోకాలం కిందటకూడా కాదు మళ్ళీ!— ఎంత ఆనందం అనుభవించాం! ఇప్పుడైనా ఈ విధమైన వైరం పెంచుకుని ఎంత సుఖం చేజేతులా పోగొట్టుకుంటున్నాం! ఇంకా అంతా మించిపోలేదేమో! సీత నాకు లొంగకపోతే నేనే సీతకు లొంగిపోయి బతికి వుండే నాలుగురోజులూ ఇంత సుఖమైనా అనుభవించరాదూ ? ఎందుకొచ్చిన అహంకారం? దీనివల్ల సాధించ దగినది చీమ తలకాయంత కూడా లేనప్పుడు!

సీతతో నాలుగైదు సార్లు సంధిచేసుకుని చూశాను. కాని నా వేదాంతం ఫలని చెయ్యలేదు. సీతకు కూడా అటువంటి వేదాంతం లేకపోవటంవల్ల నేను రాజీగా ఉద్దేశించినది నా అపజయంగా పరిణమించింది. అందువల్ల నేను పొందగలిగిన క్షణసుఖమూ కృత్రిమసౌఖ్యం మాదిరిగా ఉండటమే కాక మర్నాటినుంచీ సీతకు

నన్ను చూస్తే అలుసు జాస్తికాసాగింది. ఇట్లా నాలుగైదుసార్లు జరిగిన తరవాత ఇక రాజీ ప్రయత్నం చెయ్యనని ప్రమాణం చేసుకున్నాను.

ఆ పట్టున పూర్తిగా నెలా పదిహేనురోజులు నేను సీతతో ఎటువంటి సంబంధమూ లేకుండా ఉన్నాను. ఆ రోజుల్లో నా మనసు బురదగుంట మాదిరిగా అయిపోయింది. రాత్రివేళ ఒంటరిగా పడుకుని అనేక పిచ్చి ఊహలు ఊహించే వాణ్ణి—సీతను వదిలేసి ఇంకో పెళ్ళి చేసుకుందామనీ, ఎవతినైనా ఉంచుకుందామనీ, విచ్చలవిడిగా తిరిగి సమస్తమైన వ్యాధులూ అంటించుకుని ఆ తరువాత సీతను కూడా బాధపడేటట్టు చేతామనీ, ఏమిటేమిటో ! అట్లా ఆలోచిస్తూ ఆలస్యంగా నిద్రపోయి జాముపొద్దెక్కి లేచి, చప్పున కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని ఆఫీసుకు వెళ్ళే వాణ్ణి.

నీటిని కాచటం మొదలు పెడితే కొంత వేడెక్కిన మీదట అది ఆవిరిగా మారిపోయినట్టు మా సంసారం ఈ పరిస్థితులలో ఎప్పటికైనా విచ్ఛిన్నం అయి తీరవలసి ఉంది. కాని ఆ పని అంతత్వరగా జరుగుతుందని భావించటంలేదు. తను చేస్తున్న పాపానికి అంతత్వరలో ఫలితం వస్తుందని ఏ పాపికూడా అనుకోలేడు-అది ఎంత ఆలస్యంగా వచ్చినాసరే.

ఆనాడు నేను చాలా చిరాకుతో ఇంటికి వచ్చాను. వస్తూనే ఏదో వంక పెట్టి సీతను నానా తిట్లూ తిట్టాను. భోజనం సరిగా చెయ్యకుండా వెళ్ళి నా పక్కమీద పడుకున్నాను. అలిసిపోయి ఉన్న నా శరీరానికి వెంటనే నిద్ర పట్టింది. నాకు మళ్ళీ నిద్ర మెలుకువ వచ్చేటప్పటికి ఒంటి గంటన్నర అయింది. నా శరీరానికి బడలిక తీరింది. మనస్సుకూడా ఎంతో నిర్మలంగా ఉంది. నా మనస్సు అంత నిర్మలంగా ఉండి ఎన్నో యుగాలయినట్టుంది. నాకా క్షణాన సీత మీద వాంఛ కలిగింది. నేను లేచి సీత మంచం పక్కన నిలబడి నిద్రపోతున్న సీతవంక చూశాను. ఆమె మొహం ప్రశాంతంగా ఉంది. ఈ మొహం నన్ను చూడంగానే మిట మిటలాడే మొహం కాదు. ఈ సీత మొదట నేను ప్రేమించిన సీత. మా ఇద్దరికీ చెడిపోక పూర్వం ఒక రాత్రివేళ ఇట్లాగే నిద్రాభంగం కలిగితే నేను సీత మొహం పరీక్షచేస్తూ మేలుకుని ఉండేవాణ్ణి. నేనటువంటి సమయాల్లో తన చెక్కిళ్ళు నిమిరినా, జుట్టు సర్దినా, ముద్దు పెట్టుకున్నా సీత ఎంత నిద్రలో ఉండి కూడా నా స్పర్శ గుర్తించిన దానల్లే సూక్ష్మంగా చిరునవ్వు నవ్వి తన చెయ్యి నామీద వేసేది. ఆ సీత నాకిప్పుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేను ఆ ఆలోచన భరించలేక పోయినాను. సీత కళ్ళు తెరచి నన్ను చూసి నవ్వకూడదూ ? ఈ నాలుగైదు మాసాలలో మేమిద్దరమూ అన్న మాటలూ చేసిన పనులూ ఏ భగవంతుడైనా తుడిచి వెయ్యరాదూ ?

నేను సందేహిస్తూ—సగం అయిష్టంగానే—సీత భుజంమీద చెయ్యివేశాను. ఆమె చప్పున కళ్ళు తెరిచి చూసింది. వెంటనే ఆ మొహంలో నాకు రోజూ అను

భవం ఉన్న పరివర్తన వచ్చేసింది. సీత నన్నుచూసి నవ్వుతుందని ఆశ ఉండటానికి నాకేమీ ఆధారం లేకపోయినప్పటికి హతాశుణ్ణి అయినాను. ఆ చిట్లించిన మొహం చిట్లించినట్టే ఉంది. సీత మళ్ళీ కళ్ళు మూసుకుని నా చేతిని విదిలించి పక్కకు తిరిగి పడుకుని మళ్ళీ వెంటనే గాఢనిద్రలో పడ్డదానల్లే శ్వాస పీల్చటం మొదలుపెట్టింది. ఆమె నిద్ర పోవటం లేదని ఆమె మొహం చిట్లింపే చెబుతున్నది.

అంతటితో నా సుఖ స్వప్నం భగ్నమయింది. కలకదేరెన నా మనస్సు మళ్ళా కెలికి నట్టయింది. నాకు పట్టరాని కోపంవచ్చి సీతను రెక్కపట్టుకుని ఒక్క ఊపున లాగి కూర్చోపెట్టాను. సీత ఒక ముక్కు ముక్కి నా చేతిని బలవంతాన వదిలించుకోవాలని ప్రయత్నించింది. నేను వదలలేదు. సీత నా వంక "ఏమిటీ ఈ దౌర్జన్యం ? నేనెవరో ఎరుగుదువా?" అన్నట్టు చూసింది. నేనా చూపు భరించ లేకపోయినాను. రెండో చెయ్యి చాచి సీత చెంపమీద నాశక్తికొద్దీ కొట్టాను. ఆ దెబ్బతో నా ఆగ్రహం రెట్టింపయింది.

"ఏమిటా వెధవచూపు ? నన్నేం చెయ్యగలవని ? ఆ చూపేమిటంటాను. !" అని సీత దవడలు రెండూ వొంగిపోయేటట్టు కొట్టాను. ఎన్ని దెబ్బలు కొట్టానో నాకే తెలియదు. సీత నాకు చేసిన దానికీ చేసిందని నేననుకున్నదానికి — అన్నిటికీ నాకసి తీర్చుకోవాలనిపించింది. నాకసి తీరక పూర్వమే నా చేతులు నెప్పెత్తినై! . .

మర్నాడే సీత తన సామాను యావత్తూ తీసుకుని పుట్టింటికి వెళ్ళిపోయింది.

ఆరు సంవత్సరాలు గడిచినై.

ఆ కాలంలో నేను సీతను స్మరించని రోజు లేదు—నాదగ్గిరనించి వెళ్ళి పోయిన సీతను కాదు, నా దగ్గిరికి వచ్చిన మొదటి సీతను. మొదటి సీతను ప్రేమిం చటం మాననే లేదు నేను. ఆ సీతనూ ఆమె వల్ల నేను పొందిన సౌఖ్యాన్నీ నేను మరవకలిగితే మనిషినేకాను. ఈ రెండో సీత నాకు అర్థం కాలేదు. ఈమెను నేనెన్నడూ కోరలేదు, కోరను. నేను పడ్డ మనోవ్యథ కాని పశ్చాత్తాపం కాని ఆ మొదటి సీతకోసమే. ఆ సీత ఏమైపోయింది ?

నా అసలు సీత జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడల్లా నాకు మా బావమరిది ప్రసాదు జ్ఞాపకం వచ్చేవాడు. ఆ సీతతోపాటు నేను ప్రసాదునుకూడా పోగొట్టుకున్నాను. వాడు అక్కకంటె రెండేళ్ళు చిన్న. వాణ్ణి కని మా అత్తగారు మరణించింది. వాడికీ వాడితండ్రికీ (మామగారికి) ఒక్క క్షణం పడేదికాదు. ఆ పసివెధవతో ఆయన ఎప్పుడూ కీచులాడే వాడు, వాణ్ణి కవ్వించి వాడిచేత ఏదో అనిపించి "అదుగో ఆ మాట అన్నావు !" అని గోలెత్తేవాడు. సీత అన్నట్టు వాళ్ళిద్దరిదీ సవతిపోరు.

సీతకు తమ్ముడంటే అమిత ప్రేమ. తండ్రి తను చెప్పినట్టు వినేవాడు కనక తండ్రికీ తమ్ముడికీ తను మధ్య ఉంటూ, ఆయనవల్ల వాడికి జరగనిదంతా తన ద్వారా జరిగేటట్టు చేసేది. సీత సహాయమే లేకపోతే వాడు తండ్రితో వేగలేక ఎన్నడో ఆత్మహత్యో ఎక్కడికైనా లేచిపోవటమో ప్రయత్నించి ఉండును.

నేను ఆఖరుసారి వాణ్ణి చూసినప్పుడు వాడికి పదమూడేళ్ళుంటవేమో! వాడి లేత మొహమూ, కళ్ళ మీదికి పడే ఉంగరాలజుట్టూ, విశాలమైన కళ్ళూ జ్ఞాపకం వచ్చేవి నాకు, వాడు జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడల్లా. అయితే వాడు మాత్రం ఈ ఆరు సంవత్సరాల కాలంలో చాలా మారి ఉండాలి. వాడికీ లోపల పెళ్ళీ, పెళ్ళాం కాపరానికి రావటమూ కూడా జరిగినవని విన్నాను. వాణ్ణి పోగొట్టుకున్నందుకు కూడా నేను చాలా పశ్చాత్తాపపడేవాణ్ణి.

ఒక నాడుదయం నేను నాగదిలో కూర్చుని పత్రిక చూస్తుండగా మా ఇంటి ముందు బండి ఒకటి వచ్చి ఆగిన చప్పుడు వినిపించింది. నాకెందుకో వెంటనే సీత తిరిగి వచ్చిందేమో ననిపించింది. నేను అనుమానిస్తూ కుర్చీలోనించి లేస్తుండగా ప్రసాదు నా గది తలుపు తెరిచి నా వంక భయంతో చూసి నట్టు చూస్తూ గుమ్మంలో నిలబడ్డాడు. వాడివెనక చీర కనిపించి ఖాయమైంది. నా గుండె గబగబా కొట్టుకోవటం ప్రారంభించింది. సీత వచ్చిందనుకున్నాను.

"ఏంరా, ప్రసాదూ? ... రా, లోపలికిరా! నీ వెనక ఎవరూ?" అన్నాను.

"నా— నా భార్య!" అన్నాడు ప్రసాదు కొంచెం సిగ్గుపడుతూ.

"రండి లోపలికి!.... ఎంతకాల మయిందిరా నిన్ను చూసీ!" అన్నాను. వచ్చిన మనిషి సీత కానందుకు నాకు చాలా ఆశాభంగం అయింది. నా మొదటి సీత నాకు ఎప్పటికైనా మళ్ళీ దక్కుతుందనే ఆశ నన్ను పట్టుకుని ఉండాలి.

ప్రసాదు అనుమానిస్తూ లోపలికి వచ్చి నా ప్రోద్బలం మీద ఒక కుర్చీలో బలవంతాన కూర్చున్నాడు. వాడి భార్య రెండడుగులు లోపలికివచ్చి దూరాన నిలబడ్డది భర్తవంక నేచూస్తూ.

"భయంలేదు. రా అమ్మా!" అన్నాను. ఆ పిల్లను చూడగానే నాకు ఎంతో ముచ్చటవేసింది. ఆ పిల్ల పేరు భారతి అని తరవాత ప్రసాదు చెప్పాడు. భారతి చాలా చిన్నపిల్ల. ఆమె వయస్సు ఇంకా కొంచెం ఉండవచ్చునేమో కాని చూడటానికి పదమూడేళ్ళయినా ఉండవేమో ననిపించింది. నేను లోపలికి రమ్మనగానే తనభర్త దగ్గిరికివచ్చి వాడి కుర్చీని అనుకొని నావంక అమాయకంగా చూస్తూ నిలబడ్డది. వాళ్ళిద్దరికీ ఒకరి కొకరు సమస్తంగా ఉన్నారని గ్రహించగలిగాను. వాళ్ళను చూడగానే నా సీత కూడా ఒకప్పుడు నేనే లోకంగా ఉండేదని జ్ఞాపకం వచ్చింది.

నాకు సీతను గురించి ప్రసాదును అడగాలని ఉంది; ఈ ఆరు సంవత్సరాల అనంతరం వీడు భార్యా సహితంగా నా దగ్గిరికి ఏంపనిమీద వచ్చాడో తెలుసుకోవాలనీ ఉంది. అంతా వాడే చెబుతాడని చూస్తూ కూర్చున్నాను.

"బావా, ఇంతకాలం అయిన తరవాత నేను నీ పంచన తలదాచు కోటానికి వస్తే నీకు సహజంగా ఇష్టం కాక పోవచ్చును. నాకిప్పుడు దిక్కులేదు — నువ్వు తప్ప! కనీసం నాకొక పాతిక రూపాయల నౌకరీ అయినా దొరికే వరకూ ఎవరి

చాటున అయినా ఉండాలి. నా విషయం కూడా నాకు దిగులులేదు. కాని నావంటి దౌర్భాగ్యుణ్ని చేసుకుని, పాపం ఈ భారతి— అప్రయత్నంగా వాటి భుజంమీద చెయ్యి వెయ్యటం నేను గమనించాను.

"మేం నీ చాటున ఉండటం నీకిష్టం లేకపోతే చెప్పు, బావా!" అన్నాడు ప్రసాదు భారతి స్పర్శతో కొత్త శక్తి పొందినవాడల్లే.

"అటువంటిది నువు కల్లో కూడా అనుకోకు. మీ యిష్టం వచ్చినంత కాలం ఇక్కడ వుండండి. ఈ ఇల్లు మీది. నాకు పెద్దతనం వస్తున్న కొద్దీ పిల్లల మీద భ్రాంతి పోతున్నది. మీరే ఆ కొరత తీరుద్దురు గాని!" అన్నాను ....నిజానికి నాకప్పటికి ఇరవై ఎనిమిది ఏళ్ళేకాని భారతి వంక చూస్తుంటే నా తల నెరసి చాలా ఏళ్ళయిందనిపించింది. అటువంటి కుమార్తె నాకు ఉండి వుంటే ఎంత బాగుండునని కూడా అనిపించింది.

"మా సీత ఎంత మారిపోయిందో నేను ఊహించలేక సీదే తప్పని కూడా చాలా కాలం నమ్మాను, బావా! నాదాకా వస్తే కాని నాకు తెలిసిరాలేదు," అన్నాడు ప్రసాదు.

"అదే నేను అడుగుదామనుకున్నాను. ఏమయిందే? నువ్విట్లా దిక్కులేని వాడివి కావటానికి కారణమేమిటి?" అన్నాను. ప్రసాదు జరిగిందంతా చెప్పాడు.

మా మామగారికి నా భార్య మొదటి సంతానం కాదు. అంతకు పూర్వం ముగ్గురు పిల్లలు—ఇద్దరు ఆడపిల్లలూ మగపిల్లవాడూ—పుట్టి పెరిగి పెద్దవాళ్ళయి పోయినారు. ఇద్దరాడ పిల్లలకు పెళ్ళిళ్ళు కూడా చేశాడాయన. మగపిల్లవాడు మాత్రం అయిదేళ్ళు పెరిగి పోయినాడు. (వాణ్ని చూస్తే కూడా ఆయనకు పడేది కాదట. వాడికి రోగంవస్తే మందిప్పించక చంపాడు మా మామగారు!) మేమెవ్వరమూ కనుక్కోలేదు కాని ఆయన ప్రీతియమైన ఆస్తి నాకిచ్చిన కట్నంతోనే సున్నా చుట్టింది. కాని ఆయన ఉద్యోగం అప్పటికింకా అయిపోలేదు. సీత నా దగ్గిరనుంచి వెళ్ళిపోయిన రోజుల్లో ఆయన రిటైరు కాబోతున్నాడు.

తరవాత ఆయన రిటైరయినాడు. ప్రావిడెంటు ఫండూ కొంత ఇన్సూరెన్సు డబ్బు వస్తే అది సీత పొలంమీద వచ్చే ఆయివేజుకు జతచేసి ఒక ఇల్లు కట్టించి నాలుగెకరాలు పొలంకొని అంతా సీత పేర పెట్టేశాడుట. భారతి కాపరానికి వచ్చే వరకూ ప్రసాదుకు ఈ ఏర్పాటువల్ల ఏమీ ఇబ్బంది కలగలేదు. కాని భారతి వచ్చిన క్షణంనుంచీ ప్రసాదుకూ సీతకూ చెడింది. ప్రసాదు భారతిని ఎంత ప్రాణప్రదంగా చూడటం నేర్చుకున్నాడో సీత ఆ పిల్లను అంత అసహ్యంగా చూడ సాగింది. భారతిని సీత కోరంటికం పెడుతుంటే ప్రసాదు చూసి సహించలేక పోయినాడు. ఎన్నడూ అభిప్రాయభేదం ఎరగని వాళ్ళిద్దరూ రోజూ పోట్లాడుకో సాగారు. మాటమీద మాటవచ్చి సీతా ప్రసాదూ నువ్వెంత అంటే నువ్వెంత అను కున్నారు. సీత ఆఖరుకు "నా సొమ్ము తింటున్నందుకూ, నా ఇంట్లో ఉన్నందుకూ

సేకు కృతజ్ఞత అయినాలేదు!" అన్నది. ప్రసాదు మరుక్షణమే భార్యను బండి ఎక్కించి నా దగ్గిరికి ప్రయాణమైనాడు.

"వెనకటి సీత కాదు బావా!" అన్నాడు ప్రసాదు. "సీత ఏమన్నా నేను లెక్కచేసి ఉండను. నాకది అంటే ఇప్పటికీ యిష్టమే కాని నిజంగానే దాని ఉప్పుతింటూ దానితో అభిప్రాయభేదం వచ్చినప్పుడు సర్దుకుపోవటం చచ్చినట్టు పడి ఉండటం అవుతుంది. కాని సర్దుకుపోవటం కాదు!" వాడన్న ఆ ముక్క నేను ఎప్పటికీ మరవలేదు.

నేను హోటల్లో భోజనం మానేసి ఇంట్లోనే వంట పెట్టించాను. భారతి అమాయకురాలే గాని అసమర్థురాలు కాదు. వంట దివ్యంగా చేస్తుంది.

పదిహేను రోజులు గడిచింది. ప్రసాదునూ భారతినీ చూస్తే నాకు చాలా జాలి కలిగేది. నా ప్రేమకు కలిగిన అపాయమే వాడి ప్రేమకూ కలిగేటంత పని అయింది. ఈ కొత్త సీత నన్నూ నా మొదటి సీతనూ వేరుపరచ గలిగింది. కాని ప్రసాదునూ భారతినీ వేరుచెయ్య లేకపోయింది. ప్రసాదే నా కంటె ఎంతో అదృష్ట వంతుడు. వాడికీ వాడి భార్యకూ నేను చెయ్యదగిన శాశ్వతమైన ఉపకారం ఏమైనా ఉందా అని చాలా దీర్ఘంగా ఆలోచించాను. చివరకు ఒక ఉపాయం తట్టింది. నేను సీతతో సంధి చేసుకుని ఆమెకు బానిసగా ఉండటానికి అంగీకరిస్తేసరి ! ఎవరన్నా తన కింద తొత్తుగా ఉంటే తప్ప ఆ మనిషికి తృప్తి కలిగేటట్టు లేదు. నేనట్లా ఉండ టానికి ఒప్పుకుంటే ప్రసాదుకూ సీతకూ సఖ్యత కలుస్తుంది. సగంలో ఆగిపోయిన వాడి చదువు పూర్తి అవుతుంది. ఆ తరవాత వాడుకూడా ఎక్కడన్నా నాలుగు రాళ్ళు తెచ్చుకుని భార్యతో స్వేచ్ఛగా ఉంటాడు. నేను మనసారా ప్రేమించిన సీత కోసం భారతికి ఈ మాత్రం ఉపకారం చెయ్యటానికి తీర్మానించాను.

ఈ ఆలోచన కలిగిననాడే నేను మా అత్తవారూరు బయలు దేరాను. దారిలో నేను వెయ్యబోతున్న పశ్చాత్తప్తుడి వేషం చక్కగా రిహార్సు చేసుకున్నాను. కష్ట మంతా మొదట్లోనే ఉంది. నన్ను చూడగానే సీత పుటిక్కిన ఏదో పిడుగంటి మాట అంటుంది. అప్పుడు నేను చలించకుండా ఉంటే మిగిలిన నాటకం సులభంగా ఆడ వచ్చును. ఆ తరువాత కూడా కొంత కష్టం లేకపోలేదు. నేను నిజంగానే పశ్చా త్తాప పడుతున్నాను, నాది దొంగెత్తుకాదు, అని సీతను నమ్మించాలి. అంత నటనా కౌశలం నాలో ఉందా ? ఇటువంటి విద్యలు జీవితంలో అవసర పడతవని నేను కలలో కూడా అనుకుని ఉండలేదు. నిజానికి నాగరిక ప్రపంచం రోజూ చేస్తున్నది నటనకాదా— ఆ చిరునవ్వులు, ఆ నమస్కారాలూ, ఆ వినయమూ, ఆ మర్యాదా !....

నేను వెళ్ళేటప్పటికి నా అదృష్టము బాగుండి సీత ఒంటరిగానే ఉంది. ఒక్క చూపులోనే గ్రహించాను, సీత కొద్దిగా పాలిపోయి కొద్దిగా చిక్కి ఉందని. నన్ను

చూడగానే ఆవిడ లేచి నిలబడి నా వంక దిగ్భ్రమచెందిన దానల్లే చూడసాగింది. నేను శక్తిగా ధైర్యం చిక్కబట్టి పారం వప్పగించసాగాను.

"సీతా ! నేను నీ విషయంలో ఎంత దుర్మార్గంగా ప్రవర్తించానో కనుక్కోటానికి ఇంత కాలం పట్టింది. నిన్ను—నువు నన్ను క్షమించి—" ఆ వెధవముక్కదగ్గిర నాకు నోరు కట్టుపడ్డది. అదృష్టవశాత్తూ నేను నా వాక్యం పూర్తి చెయ్యవలసిన అవసరం తప్పింది. సీత నమ్మశక్యంగాని పనిచేసింది—నా మాటలు పూర్తికాకమునుపే మొహానికి చీరె చెంగు అడ్డం పెట్టుకుని వెక్కి వెక్కి ఏడవసాగింది.

ఒక్క క్షణ కాలం నేను నిశ్చేష్టుణ్ణి అయిపోయి సీత వంకచూశాను. మరుక్షణం నా అనుమానాలన్నీ రహితమయినై. ఏం జరిగిందో, ఎట్లా జరిగిందో నాకెందుకు ? ఈ ఏడిచే సీత మూడు మూర్తులా నా మొదటి సీత మాదిరిగా ఉంది. నేను చప్పున సీత దగ్గిరికివెళ్ళి ఆమెను నా చేతుల్లోకి తీసుకుని కన్నీటితో తడిసిన ఆమె చెక్కిళ్ళు ముద్దు పెట్టుకున్నాను. ఆ తరవాత సీత నిమిషంలో నా అనుమానాలన్నీ తీర్చింది.

"మీరు ఉద్యోగం కోసం తహతహ లాడటం చూసి, మీకు నా మీద మొదట్లో ఉండిన ఆపేక్ష పోయిందనీ, అందుకనే నాసొమ్ము ముట్టుకోవటం మీకంత కష్టంగా ఉందనీ అనుకున్నాను. ఉద్యోగం రాగానే మీరు నేననుకున్నంతా చేశారు. ఆ వెధవ నౌకరిమీదపడి మీరు నాకు రోజల్లా కనపడకుండా ఉండటమేకాక రాత్రివేళ కూడా నా సంగతి విచారించటం మానేశారు. నాకు మీమీద చాలా కోపం వచ్చేది, చెప్పొద్దూ ! చివరకు ఒకనాడు అన్నీ పాడుగుడ్డలు తెచ్చి నాచేతికిచ్చారు. (అవన్నీ పాడు గుడ్డలు అయి ఉండవచ్చునని నాకు ఇంతకాలమయిన తరవాత సీత చెప్పేదాకా తట్టనైనాలేదు. మొదట్లోనే అన్నదనుకోండి. ఆ అనటానికీ ఆరు సంవత్సరాల అవతల అనటానికీ చాలా భేదం ఉంది !) నేనామాట అన్నానని మీకు కోపం వచ్చి మీరు నాకు తెచ్చిన చీరెలు ఇచ్చేశారు. అప్పటినుంచీ మీరు మారిపోయినారు. (ఇది అన్యాయం. నేను సీతను గురించి అనుకున్న మాటే, నన్ను గురించీ సీత అనుకుని ఉండటం !) అది వరకు మీ దగ్గిర ఎంత చనువు తీసుకున్నా మీకు ఇష్టమయ్యేది. మీకు ప్రతి దానికీ నా మీద కోపం రావటం మొదలు పెట్టింది. జరిగిపోయిన రోజులు తలుచుకుని రోజూ ఏడిచేదాన్ని. ఆఖరికి మిమ్మల్ని చూస్తే భయమూ, అసహ్యమూ కలిగింది. నాకు ఇష్టమైన మొగుణ్ణి చంపేసి ఆ స్థానం మీరు పుచ్చుకున్నారనుకొనే దాన్ని.

నాది ఎంత పాపిష్టిజన్మో, నా మనసులో ఒకటుంటే పైకి ఇంకొకటి వచ్చేది. నానోటివెంబడి ఏది వచ్చినా మీకు తప్పుగానే కనపడేది. ఆఖరుకు ఆయింటో ఉండలేకా వచ్చేశాను.

కాని నేను మీ విషయంలో ఎంత ఘోరంగా ప్రవర్తించానో నాకు తెలిసిరాలేదు, మా ప్రసాదు ఇంటినుంచి లేచిపొయ్యేవరకూ !"

నా అనుమానాలన్నీ తీరినై కాని ఇంకా ఒకటి మిగిలి ఉంది.

"అదంతా సరే కాని, పాపం, మీ మరదలిని అంత ఒత్తిడి పెట్టావుట — దేనికి ?" అన్నాను.

"నాకేదో భూతం ఆవేశించింది. వాళ్ళిద్దర్నీ చూచినప్పుడల్లా మన కాపరం మొదటి రోజులు జ్ఞాపకం వచ్చేవి. నా మనస్సు భగభగ మండిపొయ్యేది. వాళ్ళు ఆపేక్షగా ఉండాలంటే నేను చూడకుండా ఉండరాదా ? నా కెందుకీ శిక్ష ? అనిపించేది! పాపం ! వాడికేమర్థమవుతుంది నాబాధ ! వాడితో కూడా అంతే—ఒకటి మనసులో ఉంటే ఇంకోటి అనేదాన్ని. నాకు ఎటువంటి శిక్షవిధించాలో అటువంటి శిక్ష విధించాడు ! మొదట మీకు దూరం కావటమూ తరవాత వాడికీ ! తీరా వాడు వెళ్ళిపోతున్నాడని తెలిసిన తరవాత నా ప్రాణం దిమ్మరపోయింది. బుద్ధితక్కువై ఆ మాట అన్నాను. నన్ను క్షమించమని అందామనుకున్నాను కాని నా నోట మాట రాలేదు. వాడు వెళ్ళిపోయినప్పటినించీ నాకు నిద్రాహారాలు సరిగా లేవు. ఇప్పుడు మాట్లాడినందుకు నోరెండి పోతున్నది....

నేను మీతోనూ వాడితోనూ అని ఉండాలిసిన మాటలు మీరు నాతో అనే టప్పటికి నా గుండె పగిలిపోయింది. ఏమైతే ఏం మీరు మళ్ళీ నాకు కనపడ్డారు! ..."

ఇంతకూ నేను చెప్పవచ్చిందేమంటే—ఇంతలో ఉంది !

ముద్రణ : ఆగష్టు 1937, స్వగతం కథల సంపుటి
యువ కార్యాలయం : తెనాలి